

BİBLİYOGRAFYA :

Hammer, *GOR*, VI, 506-511, 553; *Sicill-i Os-mânî*, I, 354-355; Danişmend, *Kronoloji*², III, 465-466; V, 46; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/1, s. 494-495, 500-510; III/2, s. 427-429; Bekir Kütükoğlu, "Süleyman II.", *İA*, XI, 158-159; Münir Aktepe, "İsmâ'il Paşa, Nişancı", *Eİ*² (İng.), IV, 193-194.



Ziya YILMAZER

İSMÂİL RÛMÎ

(ö. 1041/1631)

Kâdiriyye tarikatının
Rûmiyye kolunun kurucusu.

Tosya'nın Bansa köyünde doğdu. Babası Çoban Ali, oğlunun daha iyi yetişmesi için Tosya'ya taşındı. Medrese ilimlerini tahsil ederken Halvetiyye tarikatı şeyhlerinden Ahmed Efendi'nin sohbetlerine devam etmeye başlayan İsmâ'il Rûmî, bir gece rüyasında Abdülkâdir-i Geylânî'yi görerek onun mânevî işareti üzerine Bağdat'a gitmek üzere yola çıktı. Bağdat'a ulaşınca Kâdiriyye'nin merkez dergâhına gidip dergâhın postnişini Bağdat nakîbûleşrafi Seyyid Feyzullah Efendi'ye kendini tanıttı. Bir müddet sonra erba'n çıkarmak üzere halvete girdi. Seyrû sülûkünü tamamlayınca mürşidinin tavsiyesi üzerine Bağdat'tan ayrıldı. Anadolu'ya gelmeden Mısır'a uğrayarak sohbetlerine katıldığı Ahmed-i Mısırî'den de icâzet-nâme aldı. Bundan dolayı bazı silsilenâmelerde mürşidinin Feyzullah Efendi, bazıları ise Ahmed Efendi olarak kaydedildiği görülmektedir.

1020 (1611) yılında İstanbul'a gelen İsmâ'il Rûmî bir süre Sofular Camii'nde kaldı, daha sonra Tophane'de Hacı Pîrî adlı bir kişiye ait arsa üzerinde bir tekke inşa ettirdi. Onun Anadolu ve Rumeli'nin değişik şehirlerinde kırk kadar tekke yaptırdığı kaydedilmektedir (Seyyid Sırrı Ali, s. 52). Kâdiriyye tarikatı, Kâdirîhâne diye anılan bu dergâhın kurulmasından sonra

İstanbul'da yayılmaya başlamış. XV. yüzyılda Bursa'da kurulan Eşrefiyye kolu ile birlikte bu tarikatın Osmanlı topraklarında yaygınlık kazanmasında önemli rol oynamıştır. Bu tesir sebebiyle "pîr-i sâni" unvanıyla anılan ve kendisine Kâdiriyye'nin Rûmiyye kolu nisbet edilen İsmâ'il Rûmî vefatında kurduğu tekkenin hazîresine defnedildi. Tekkenin meşihatı halifelerinden Seyyid Halil tarafından sürdürülmüştür. Usturumcalı Ahmed Efendi adlı halifesi 1038'de (1628) Bursa'da İsmâ'il Rûmî Dergâhı'nı (Hamam Tekke) kurmuştur.

İsmâ'il Rûmî, Sultan Ahmed Camii'nin açılışında dervişleriyle birlikte Kâdirî usulü zikir yapmış, daha sonra bu camide cuma günleri namazdan sonra Kâdirî evrâdının okunması bir gelenek halini almıştır. Bu gelenek günümüzde de sürmekte, Kâdirîhâne şeyhinin görevlendirdiği bir derviş cuma namazından sonra camide Kâdirî evrâdını okumaktadır. Kâdirîhâne Kâdiriyye tarikatının merkez tekkesi olmuş, Anadolu ve Rumeli'de Kâdirî şeyhlerinin verdiği icâzetnâmeler Kâdirîhâne şeyhi tarafından tasdik edilmiştir (ayrıca bk. RÛMÎYYE).

BİBLİYOGRAFYA :

Seyyid Sırrı Ali, *Tuhfe-i Rûmî* (nşr. Mustafa S. Kaçalin), İstanbul 1992, s. 48-52; Hüseyin Vasâf, *Sefine*, I, 111-122; Mehmed Şemseddin, *Bursa Dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsî* (haz. Mustafa Kara - Kadir Atlansoy), Bursa 1997, s. 331, 332; *Tomar-Kâdiriyye*, II, 50-54; *Osmanlı Müellifleri*, I, 25; Cemâleddin Server Revnakoğlu, "Kâdirîlik'in İstanbul'a Gelişi ve Yayılışı", *Yeni Tarih Dünyası*, sy. 6, İstanbul 1953, s. 254-256; a.mlf., "Rûmîlik ve İsmâ'il-i Rûmî", a.e., sy. 8 (1953), s. 348-350; Ekrem Işın, "Kâdirîlik", *DBİst.A*, IV, 372 vd.



MEHMET AKKUŞ

İSMÂİL RUSÛHÎ

(bk. ANKARAVÎ, İsmâ'il Rusûhî).

İSMÂİL SABRÎ PAŞA

(İسماعیل صبری باشا)

(1854-1923)

Mısırlı şair.

Kahire'de doğdu. Mübtediyân Mektebi'nde başladığı öğrenimini Techîziyye ve İdâre (Hukuk) mekteplerinde sürdürdü. 1871'de *Ravzatü'l-medâris* dergisinde yayımladığı şiirlerle tanınmaya başlanan İsmâ'il Sabri, hakkında övgü şiirleri yazdığı Hidiv İsmâ'il Paşa tarafından hukuk öğrenimi yapması için Fransa'ya gönderildi

(1874). 1878'de Aix Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olup Kahire'ye döndü. Bir süre Mansûre'de hâkimlik yaptı. 1896'da İskenderiye'ye vali olarak tayin edildi. Üç yıl sonra Adalet Bakanlığı bakan yardımcılığı görevine getirildi. Bu görevden 1907 yılında kendi isteğiyle emekliye ayrıldı. 21 Mart 1923'te Kahire'de vefat etti.

Mahmûd Sâmî el-Bârûdî, Âişe İsmet Teymûr, Ahmed Şevki ve Hâfız İbrâhim'in de içinde yer aldığı "el-muhâfızü'l-beyânî" diye adlandırılan eski şairleri taklit akımının öncülerinden kabul edilen İsmâ'il Sabri, Fransa'dan döndükten sonra eski şairleri taklitten uzaklaşmaya, şiirin şairin yaşantısını ve düşüncelerini yansıtmaya gerektiğini savunmaya başladı. Ona göre şair bir ânını, bir gözlemini veya bir düşüncesini ifade için birkaç beyitle de yetinebilmeli, şiiri gereksiz yere uzatmaktan kaçınmalıdır. Bundan dolayı İsmâ'il Sabri'nin şiirleri genellikle iki üç beyitten oluşur, altı beyti geçen şiiri çok azdır. Uzun kasideleri de olmakla birlikte bunlar divanında az yer tutar.

İsmâ'il Sabri özellikle Buhtûrî'nin tesirinde kalmış ve onu taklide çalışmıştır. Bu sebeple çağdaşları ona "Mısır'ın Buhtûrî'si" lakabını vermişlerdir. Ayrıca Bahâ Zühayr ile İbnü'l-Fârız'dan da hayli etkilenmiştir. Şiirlerinde günlük hayatta kullanılan ifade ve kalıplara yer vermesi ve aşırı duygusal oluşu bakımından Bahâ Zühayr'e benzetilir. Aşk, güzellik, dostluk, ölüm, vatan sevgisi şiirlerinde ele aldığı başlıca konulardır. Müsikiye çok düşkün olan İsmâ'il Sabri, şiirlerinin bestelenebilir nitelikte olması için kulağa hoş gelen kelimelerden oluşmasına özen göstermiştir.

İngiltere'nin kontrolü altındaki Mısır hükûmetinin bir memuru olması dolayısıyla İsmâ'il Sabri, çağdaşları Hâfız İbrâhim ve Ahmed Şevki gibi şiirlerinde milliyet-



İsmâ'il Rûmî'nin kendisinin kurmuş olduğu Kâdirîhâne hazîresindeki kabri - Tophane / İstanbul



İsmâ'il Sabri Paşa

çilik fikrine pek yer vermemiştir. Bununla birlikte Mısır millî hareketinin öncülerinden Mustafa Kâmil Paşa ile dostluğunu sürdürmüş, İskenderiye valisi olduğu sıralarda onun işgal güçlerine karşı halkı bilinçlendirmek amacıyla düzenlemek istediği mitinge hükümetin olumsuz görüşüne rağmen izin vermiştir. Adalet bakanı yardımcısı iken İngilizler'in Mısır bölge müfettişi Cromer'i ziyaret ettiği takdirde bakanlık görevine getirileceğine dair söz verildiği halde onunla görüşmeye yanaşmamıştır.

İsmâil Sabri, "Mısır Mısırlılar'ındır" görüşüyle Hıdiv İsmâil Tevfik, Abbas Hilmi ve Hüseyin Kâmil Paşa gibi Mısırlı yöneticiler için övgüler kaleme alırken Bâbü'lî'ye ilgisiz kalmıştır. Osmanlı Devleti ile İtalya arasında çıkan Trablusgarp Savaşı münasebetiyle yazdığı şiiri, çağdaşı Ahmed Şevki gibi dinî duygularla değil olayın insanî boyutundan hareketle kaleme almıştır. Sultan Abdülhamid'in tahttan indirilmesini konu edinen şiirinde olaya yaklaşım tarzı onun Bâbü'lî'ye uzak durduğunu ve tarafsız kalmayı tercih ettiğini göstermektedir.

Yaklaşık 2000 beyitten oluşan divanı ölümünden on beş yıl sonra Tâhâ Hüseyin'in önsözleriyle Ahmed ez-Zeyn tarafından yayımlanmış (Kahire 1938), eseri Ahmed Kemâl Zekî ve Âmir Buhayrî de neşretmiştir (Kahire 1963). Muhammed Muhammed Abdülmecid İsmâil Sabri için bir çalışma yapmış, ayrıca Muhammed Kandûr'un onun hakkında verdiği konferanslar yayımlanmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Brockelmann, *GAL Suppl.*, III, 18-21; Abbas Mahmûd el-Akkâd, *Şu'arâ'ü Mısr ve bi'âtühüm fi'l-cil'î'l-mâzî*, Kahire 1950, s. 31-39; Hannâ el-Fâhûrî, *Târîhu'l-edebî'l-'Arabî*, Beyrut 1953, s. 965-966; Şevki Dayf, *el-Edebü'l-'Arabîyyü'l-mu'âşır fi Mısr*, Kahire, ts., s. 92-100; a.mlf., *Dirâsât fi's-şî'rî'l-'Arabîyyi'l-mu'âşır*, Kahire, ts., s. 28-43; Muhammed Muhammed Abdülmecid, *İsmâ'il Şabrî Bâşâ: Hayâtühü şî'ruhu merâşî's-şu'arâ' leh*, Kahire, ts.; Muhammed Kandûr, *Muhâdarât 'an İsmâ'il Şabrî*, Kahire 1955-56; U. Rizzitano, "İsmâ'il Şabrî Paşa", *EP* (İng.), IV, 194-195.



RAHMİ ER

İSMÂİL SAFÂ

(1867-1901)

Şair ve yazar.

21 Mart 1867'de Mekke'de doğdu. Babası Trabzonlu şair Mehmed Behçet Efendi, annesi, soyu Akşemseddin'e dayandığı ileri sürülen (Peyami Safa, s. 165) Ayşe

Samiye Hanım'dır. Çocukluk yıllarını babasının Hicaz vilâyeti mektupçusu olarak görevli bulunduğu Mekke'de geçirdi. 1873'te annesini kaybetti; 1879'da babasının ölümü üzerine İstanbul'a geldi. Kardeşleri Ahmed Vefâ ve Ali Kâmi (Ak-yüz) ile beraber Dârüşşafaka'nın II. sınıfına kaydoldu (1880). Mezun olunca (1886) bir süre Evkaf Nezâreti Mesârifât Kalemi'nde çalıştı. Ardından İstanbul Telgrafhânesi muhabere memurluğuna tayin edildi (1887). Mekteb-i İdâdî-i Mülkî'de ve Vefa İdâdisi'nde edebiyat öğretmenliği yaptı. 1890 yılında Meclis Kalemi'nde müsevid olarak çalışmaya başladı. 1895'te verem hastalığına yakalanan şair hava değişimi için Midilli'ye gitti ve bir süre orada kaldı.

Şiirlerinde siyaset konularına ilgi göstermeyen İsmâil Safâ'nın adı zaman zaman siyasî olaylara karıştı. Jön Türkler'le ilişkisi yüzünden gizli toplantılar yapıldığı gerekçesiyle evi birkaç defa arandı. II. Abdülhamid'e karşı İngiltere'nin desteğini sağlamak amacıyla, Transval Savaşı'nda İngilizler'in Boerler'e galip gelmesini temenni eden siyasî bir metin hazırladı (1899). Devrin ünlü yazarlarıyla bir kısım ulemâ, devlet memuru ve askerî ricalin de imzaladığı bu metni İngiliz Sefiri Sir Nicolas O'Conor'a sunan Jön Türk grubuna katıldı (Hanoğlu, I, 573-575). Bu siyasî hareket üzerine Dahiliye Nezâreti'nin 29 Nisan 1900 tarihli yazısı ile Sivas'a tayin edildi ve 24 Mart 1901'de burada öldü. Önce Sivas Garipler Mezarlığı'na defnedilen naaşının daha sonra Sivas Ali Ağa Camii hazîresine nakledildiği bilinmektedir; ancak bugün caminin hazîresinde İsmâil Safâ adına bir mezar bulunmamaktadır.

İsmâil Safâ edebiyatla yakından ilgili bir aileye mensuptur. Babası Mehmed Behçet Efendi, çoğu kaybolmuş olmakla birlikte bir divan teşkil edecek kadar şiir yazmıştır. İsmâil Safâ'nın zihnî bir hasta-

lığı tutularak genç yaşta ölen kardeşi Ahmed Vefâ da şairdi. Küçük kardeşi Ali Kâmi ise şairliğinin yanı sıra eğitimciliği ve tercümeleriyle tanınmış bir yazardır. Gazeteci ve yazar İlhami Safa ile romancı ve fikir adamı Peyami Safa İsmâil Safâ'nın oğullarıdır.

Huz Mâ-Safâ adlı eserinin mukaddimesinde edebiyat zevkini babasından aldığını belirten İsmâil Safâ şiir yazmaya Dârüşşafaka'da öğrenci iken başladı. İlk şiirlerini Safâ imzasıyla *Tercümân-ı Hakikat*'te yayımladı. 1886-1892 yıllarında *Saâdet*, *Mürüvvet*, *Mecmûa-i Muallim*, *İmdâdü'l-Midâd* ve *Mirsad*'da çıkan manzumeleriyle tanındı. Şiirlerini beğenen Muallim Nâci kendisine "şâir-i mâder-zâd" unvanını verdi. 1889'da ilk manzum eseri *Sünûhât* basıldı. *Mirsad* dergisinin başyazarlığını yaptı (9 Nisan - 10 Eylül 1891, nr. 3-25). Tefvik Fikret'i bu görevi sırasında keşfetmiş, Ali Ekrem Bolayır'a göre Servet-i Fünûn edebiyatının esaslarını o koymuştur. Çeşitli şiirlerini, *Mevlid-i Pederi Ziyaret* adlı manzum seyahatnâmesinin bir kısmını ve Fransız yazarı Emmanuel Gonzalès'ten kardeşi Ahmed Vefâ ile Türkçe'ye çevirdiği *Vehâmetli Sevdâlar* adlı romanı *Mirsad*'da yayımlayan şair, derginin kapatılmasından sonra *Huz Mâ-Safâ* ve *Mağdûre-i Sevdâ* adlı manzum eserlerini bastırdı (İstanbul 1308).

İsmâil Safâ, 1884-1892 yıllarında yazdığı şiirlerde Muallim Nâci'nin etkisinde kaldı. 1892-1895 yılları arasındaki dönemde bu etkiden kurtularak şiirde yeni arayışlara yöneldi. Şiirlerini ve edebî makalelerini *Resimli Gazete*, *Hazîne-i Fünûn*, *Mekteb*, *Ma'lûmat* ve *Maârif*'te yayımladı. Bir ara *Maârif* dergisinin başyazarlığını yürüttü (9 Mayıs 1895-3 Haziran 1896). Bu dergide şiirlerinin yanı sıra "Mülâhazât-ı Edebiyye" başlıklı bir dizi makalesi de çıktı.

Yenilik taraftarı edebiyatçıların *Servet-i Fünûn* dergisi çevresinde toplanmalarından sonra İsmâil Safâ şiir ve makalelerini bu dergiye göndermeye başladı. 1896-1901 yıllarında yazdıklarını başta *Servet-i Fünûn* olmak üzere *Maârif*, *Mekteb*, *Pul Mecmuası*, *İrtikâ*, *Mütâlaa*, *Fevâid*, *Musavver Terakkî*, *Gülşen-i Edeb* ve *Mecmûa-i Edebiyye*'de yayımladı. Servet-i Fünûn şair ve yazarlarıyla, özellikle Tefvik Fikret'le derin bir dostluk münasebeti vardı. Nitekim Fikret "Sezâ" adlı şiirinde İsmâil Safâ'yı anlatmıştır.



İsmâil
Safâ